MENINGIT KASALLIGINING KELIB CHIQISH SABABLARI, DAVOLASH VA PROFILAKTIKASI

Navoiy Davlat Universiteti
Tibbiyot fakulteti
Talaba: **Rashidova Dinora Tohir qizi**
Ilmiy rahbar: **Saparova Saboxat Izzatillayevna**

Annotatsiya: *Meningit — markaziy nerv tizimi pardalarining yallig‘lanishi bilan kechadigan, tez rivojlanadigan va yuqori o‘lim ko‘rsatkichi bilan tavsiflanadigan og‘ir infeksion kasallikdir. Ushbu kasallik bakteriyalar, viruslar, zamburug‘lar va boshqa patogenlar ta’sirida yuzaga keladi. Ayniqsa, bakterial meningit klinik jihatdan eng og‘ir kechishi va asoratlar xavfining yuqoriligi bilan ajralib turadi. Kasallik bosh og‘rig‘i, isitma, bo‘yin rigidligi, qayt qilish va nevrologik buzilishlar bilan namoyon bo‘ladi. Zamonaviy diagnostika usullari, jumladan, lomber punktsiya orqali likvor tahlili, laborator tekshiruvlar va tasviriy metodlar kasallikni aniqlashda muhim ahamiyatga ega. O‘z vaqtida boshlanadigan kompleks davolash, xususan, antibiotikoterapiya va intensiv yordam bemor hayotini saqlab qolishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Profilaktika choralarida emlash va sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilish muhim o‘rin tutadi.*

Kalit so'zlar: *meningit, markaziy nerv tizimi, bakterial infektsiya, diagnostika, lomber punktsiya, antibiotikoterapiya, profilaktika, emlash.*

Annotation: *Meningitis is a severe infectious disease characterized by inflammation of the meninges of the central nervous system, rapid progression, and high mortality. It is caused by various pathogens, including bacteria, viruses, and fungi. Bacterial meningitis is the most critical form due to its severe clinical course and high risk of complications. The disease presents with headache, fever, neck stiffness, vomiting, and neurological impairments.*

Modern diagnostic approaches, including cerebrospinal fluid analysis, laboratory testing, and imaging techniques, are essential for accurate diagnosis. Early and comprehensive treatment, particularly antibiotic therapy and intensive care, is crucial for reducing mortality. Preventive measures include vaccination and adherence to hygiene standards.

Keywords: *meningitis, central nervous system, bacterial infection, diagnosis, cerebrospinal fluid, antibiotic therapy, prevention, vaccination.*

Аннотация: *Менингит — тяжёлое инфекционное заболевание, характеризующееся воспалением оболочек центральной нервной системы, быстрым развитием и высокой летальностью. Заболевание вызывается бактериями, вирусами, грибками и другими патогенами. Наиболее тяжёлой формой является бактериальный менингит, отличающийся высоким риском осложнений. Клинические проявления включают головную боль, лихорадку, ригидность шеи, рвоту и неврологические нарушения. Современные методы диагностики, такие как анализ спинномозговой жидкости, лабораторные и визуализационные исследования, играют ключевую роль в подтверждении диагноза. Ранняя комплексная терапия, включая антибиотики и интенсивное лечение, значительно снижает риск летального исхода. Профилактика основывается на вакцинации и соблюдении санитарно-гигиенических норм.*

Ключевые слова: *менингит, центральная нервная система, бактериальная инфекция, диагностика, спинномозговая жидкость, антибиотикотерапия, профилактика, вакцинация.*

Meningit — markaziy nerv tizimi pardalarining (meninkslar) yallig‘lanishi bilan kechadigan og‘ir infeksion kasallik bo‘lib, tez rivojlanishi va jiddiy asoratlar xavfi bilan ajralib turadi. Meninklar bosh miya va orqa miyani o‘rab turuvchi uch qatlamli himoya tizimi (dura mater, arachnoid mater

va pia mater) bo‘lib, ular mexanik ta’sirlar, toksinlar hamda mikroorganizmlardan himoya vazifasini bajaradi. Ushbu qatlamlarning yallig‘lanishi organizmning hayotiy muhim funksiyalariga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Kasallik etiologiyasi xilma-xil bo‘lib, bakteriyalar, viruslar, zamburug‘lar va boshqa patogenlar sababli yuzaga keladi. Ular ichida bakterial meningit eng og‘ir va xavfli shakl hisoblanib, ko‘pincha "Neisseria meningitidis", "Streptococcus pneumoniae" va "Haemophilus influenzae" kabi mikroorganizmlar bilan bog‘liq. Virusli meningit odatda yengilroq kechadi, biroq immuniteti sust shaxslarda asoratlar rivojlanishi mumkin.

Klinik jihatdan meningit tez boshlanib, bosh og‘rig‘i, yuqori tana harorati, bo‘yin rigidligi, qayt qilish, fotofobiya, umumiy holsizlik va nevrologik buzilishlar bilan namoyon bo‘ladi. Og‘ir holatlarda bemorda hushdan ketish yoki koma rivojlanishi mumkin. Ayniqsa, yosh bolalar, keksalar va immuniteti zaif bemorlar yuqori xavf guruhiga kiradi.

Kasallikni aniqlashda tezkor va aniq diagnostika muhim ahamiyatga ega. Asosiy usul — lomber punktsiya orqali olingan cerebrospinal suyuqlik (CSF) tahlilidir. Ushbu suyuqlik tarkibida oqsil, glyukoza miqdori, leykotsitlar soni hamda patogenlar aniqlanadi. Bakterial meningitda CSFda oqsil miqdori ortadi, glyukoza kamayadi va leykotsitoz kuzatiladi, virusli shaklda esa glyukoza odatda normal bo‘lib, limfotsitlar ustunlik qiladi. Qo‘shimcha ravishda qon tahlillari, C-reaktiv oqsil va zamonaviy tasviriy tekshiruvlar (MRI, KT) qo‘llaniladi.

Davolash kasallik turiga qarab belgilanadi. Bakterial meningitda asosiy yondashuv — tezkor antibiotikoterapiya bo‘lib, u penitsillinlar, sefalosporinlar va boshqa antibakterial preparatlarni o‘z ichiga oladi. Shuningdek, simptomatik terapiya, suyuqlik muvozanatini saqlash va og‘ir holatlarda intensiv reanimatsion yordam muhimdir. Ayrim hollarda yallig‘lanishni kamaytirish uchun kortikosteroidlar qo‘llaniladi. Virusli meningit ko‘pincha yengil kechib,

simptomatik davolash bilan cheklanadi, ammo ayrim viruslarda antiviral preparatlar tavsiya etiladi.

Profilaktika choralari meningit bilan kurashishda muhim o‘rin tutadi. Eng samarali usul — emlash bo‘lib, u meningokokk, pnevmokokk va "Haemophilus influenzae" turiga qarshi vaksinalarni o‘z ichiga oladi. Bundan tashqari, gigiyena qoidalariga rioya qilish, bemorlar bilan yaqin aloqani cheklash va kontakt shaxslarga profilaktik antibiotiklar berish kasallik tarqalishini oldini oladi. Erta tashxis qo‘yish va davolash ham infeksiyaning keng tarqalishining oldini olishda muhim omil hisoblanadi.

Cerebrospinal suyuqlik markaziy nerv tizimi faoliyati uchun muhim bo‘lib, u miya va orqa miyani mexanik himoya qiladi, metabolik almashinuvni ta’minlaydi, homeostazni saqlaydi hamda immun himoyada ishtirok etadi. Shu sababli uning tahlili meningit va boshqa nevrologik kasalliklarni aniqlashda asosiy diagnostik vosita hisoblanadi.

Meningit patogenezida muhim o‘rin tutadigan jarayonlardan biri — gematoensefalik to‘siqning (blood-brain barrier) buzilishidir. Patogen mikroorganizmlar qon oqimi orqali markaziy nerv tizimiga kirib, meninkslar sohasida yallig‘lanish reaksiyasini qo‘zg‘atadi. Natijada sitokinlar va boshqa yallig‘lanish mediatorlari ajralib chiqadi, bu esa miya shishiga, intrakranial bosimning oshishiga va neyronlarning zararlanishiga olib keladi. Ushbu jarayonlar klinik simptomlarning tez kuchayishiga sabab bo‘ladi.

Shuningdek, kechishi va prognozi ko‘p jihatdan bemorning yoshi, immun tizimi holati, kasallik qo‘zg‘atuvchisining turi va davolashni boshlash vaqti bilan bog‘liq. Vaqtida boshlanmagan davolash nevrologik asoratlar — eshitish qobiliyatining pasayishi, kognitiv buzilishlar, epileptik tutqanoq va hatto doimiy nogironlikka olib kelishi mumkin.

So‘nggi yillarda diagnostika va davolash sohasida sezilarli yutuqlarga erishildi. Xususan, polimeraza zanjir reaksiyasi (PCR) orqali patogenni tez va aniq aniqlash imkoniyati kengaydi. Bundan tashqari, yangi avlod antibiotiklari

va intensiv terapiya usullarining takomillashuvi bemorlar omon qolish ko‘rsatkichlarini oshirmoqda. Shunga qaramay, rivojlanayotgan hududlarda tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatining cheklanganligi kasallik oqibatlarini og‘irlashtiruvchi omillardan biri bo‘lib qolmoqda.

Xulosa: Meningit markaziy nerv tizimining jiddiy va tez rivojlanadigan kasalligi bo‘lib, yuqori asoratlar va o‘lim xavfi bilan tavsiflanadi. Ayniqsa, bakterial shakli eng xavfli hisoblanadi. Kasallikni samarali boshqarishda erta va aniq diagnostika, xususan cerebrospinal suyuqlik tahlili muhim ahamiyatga ega. O‘z vaqtida boshlangan kompleks davolash, jumladan antibakterial yoki antiviral terapiya hamda intensiv yordam bemor hayotini saqlab qolishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Shu bilan birga, emlash, gigiyena qoidalariga rioya qilish va profilaktik choralarni amalga oshirish kasallik tarqalishini oldini olishda muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Zokirov, I. Z., Qodirov, S. M. (2018). Pediatriya va bolalar kasalliklari. Toshkent: Medpress.

2.O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi (2019). Bolalar va kattalarda meningitni tashxis va davolash bo‘yicha klinik yo‘riqnoma. Toshkent.

3. Abdullayev, N. (2020). Infektsion kasalliklar va profilaktika. Toshkent: Universitet nashriyoti.

4. Raxmonov, O. (2016). Pediatriyada infektsion kasalliklar. Toshkent: O‘zbekiston Tibbiyot nashriyoti.

5. Toshpulatov, S. (2015). Bolalarda yuqumli kasalliklar va ularning davolash usullari. Toshkent: Medinform.

6.National Institute of Neurological Disorders and Stroke. Meningitis Information Page. — 2021.

7.Harrison's Principles of Internal Medicine / J. L. Jameson, A. S. Fauci va

boshqalar. — 20-nashr. — New York: McGraw-Hill, 2018.

8.World Health Organization. Defeating Meningitis by 2030: Global Roadmap. — 2021.

9.Heymann D. L. Control of Communicable Diseases Manual. — Washington: American Public Health Association, 2022.

10.O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi. Infeksion kasalliklar bo‘yicha klinik qo‘llanmalar. — Toshkent, 2022.